

# ВИКОРИСТАННЯ НАСТІЛЬНИХ ІГОР ЯК ІНСТРУМЕНТУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

## USING BOARD GAMES AS A TOOL FOR ACTIVATING THE COGNITIVE ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Сучасна система дошкільної освіти стоїть перед викликом впровадження ефективних та інноваційних засобів, які б не лише передавали знання, а й сприяли розвитку вродженої дитячої допитливості та інтересу до навчання. Це вимагає від педагогів пошуку нових, захопливих підходів до організації освітнього процесу, що відповідали б потребам і особливостям сучасної дитини.

Одним із найбільш дієвих та універсальних методів, що відповідає цим вимогам, є використання настільних ігор. Вони вдало поєднують ігрову діяльність, що є провідною для дошкільного віку, з пізнавальними завданнями, перетворюючи навчання на захопливу пригоду. Настільні ігри створюють ідеальні умови для активізації інтелектуальної, емоційної та комунікативної сфер особистості дитини. Завдяки їм діти вчаться мислити логічно, аналізувати інформацію, приймати рішення, взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також розвивають навички співпраці та взаємодопомоги. Такий підхід робить процес навчання цікавим і природним, що значно підвищує його ефективність і формує позитивне ставлення до здобуття знань. Мета дослідження полягає у з'ясуванні потенціалу настільних ігор як педагогічного інструмента для стимулювання пізнавальної активності дітей дошкільного віку та підвищення результативності навчальної діяльності.

Методологія дослідження ґрунтується на аналізі науково-педагогічної літератури, узагальненні практичного досвіду вихователів, спостереженні за навчально-ігровою діяльністю дітей, а також використанні методів якісного аналізу для визначення ефективності настільних ігор у дошкільних закладах. Наукова новизна роботи полягає у доведенні, що настільні ігри є не лише формою розваги, але й важливим освітнім ресурсом, який дозволяє інтегрувати гру у навчальний процес, формуючи в дітей такі ключові компетентності, як уміння працювати в команді, дотримуватися правил, приймати рішення, зосереджувати увагу та розвивати логічне мислення.

Результати дослідження засвідчили, що систематичне використання настільних ігор у роботі з дошкільниками позитивно впливає на рівень пізнавальної мотивації, активізує навчальну діяльність, створює атмосферу співпраці та змагання, що, у свою чергу, підвищує ефективність освітнього процесу.

Практична значущість роботи полягає в обґрунтуванні методичних підходів до впровадження настільних ігор у педагогічну практику, що може бути використано вихователями дошкільних навчальних закладів, методистами та студентами педагогічних спеціальностей.

**Ключові слова:** настільні ігри, дошкільна освіта, пізнавальна активність, ігрова діяльність, освітній процес, активізація навчання, діти дошкільного віку.

ність, освітній процес, активізація навчання, діти дошкільного віку.

The modern system of preschool education faces the challenge of introducing effective and innovative tools that would not only transfer knowledge, but also contribute to the development of children's innate curiosity and interest in learning. This requires teachers to find new, exciting approaches to organizing the educational process that would meet the needs and characteristics of the modern child.

One of the most effective and universal methods that meets these requirements is the use of board games. They successfully combine game activity, which is leading for preschool age, with cognitive tasks, turning learning into an exciting adventure. Board games create ideal conditions for activating the intellectual, emotional and communicative spheres of the child's personality. Thanks to them, children learn to think logically, analyze information, make decisions, interact with peers and adults, and also develop skills of cooperation and mutual assistance. This approach makes the learning process interesting and natural, which significantly increases its effectiveness and forms a positive attitude towards acquiring knowledge.

The purpose of the study is to clarify the potential of board games as a pedagogical tool for stimulating the cognitive activity of preschool children and increasing the effectiveness of educational activities.

The research methodology is based on the analysis of scientific and pedagogical literature, the generalization of practical experience of educators, observation of children's educational and gaming activities, as well as the use of qualitative analysis methods to determine the effectiveness of board games in preschool institutions.

The scientific novelty of the work lies in proving that board games are not only a form of entertainment, but also an important educational resource that allows you to integrate the game into the educational process, forming in children such key competencies as the ability to work in a team, follow the rules, make decisions, concentrate and develop logical thinking.

The results of the study showed that the systematic use of board games in working with preschoolers has a positive effect on the level of cognitive motivation, activates educational activities, creates an atmosphere of cooperation and competition, which, in turn, increases the effectiveness of the educational process.

The practical significance of the work lies in substantiating methodological approaches to the implementation of board games in pedagogical practice, which can be used by preschool educators, methodologists and students of pedagogical specialties.

**Key words:** board games, preschool education, cognitive activity, game activity, educational process, activation of learning, preschool children.

УДК 373.2:794.1

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.1.12>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

**Запороженко Т.П.,**

канд. пед. наук,  
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,  
заступник декана з навчальної роботи  
Національного університету  
«Чернігівський колегіум»  
імені Т.Г. Шевченка

**Даниленко Я.О.,**

студентка II курсу магістратури  
факультету дошкільної, початкової  
освіти і мистецтв  
Національного університету  
«Чернігівський колегіум»  
імені Т.Г. Шевченка

**Постановка проблеми у загальному вигляді.**

У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває пошук ефективних засобів активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Одним із таких засобів є настільні ігри, які поєднують у собі елементи навчання та розваги. Вони сприяють розвитку уваги, пам'яті, мислення та мовлення, а також формують комунікативні навички й уміння співпраці [2, с. 45]. Потреба у використанні ігрових методів обумовлена специфікою дошкільного віку, коли провідною діяльністю дитини є гра [3, с. 112]. Проте недостатня увага педагогів до потенціалу настільних ігор у закладах дошкільної освіти зумовлює актуальність дослідження цієї проблеми.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Науковці підкреслюють, що гра як педагогічний феномен виконує важливу роль у формуванні пізнавальної активності дітей [3, с. 87; 9, с. 135]. У працях Н. Борисової розглянуто механізми розвитку пізнавальної діяльності дошкільників та окреслено умови, що сприяють формуванню інтересу до навчання [2, с. 98]. Дослідження Т. Запороженко та В. Смоляр доводять ефективність дидактичних ігор у навчанні математики в контексті Нової української школи [5, с. 39]. Г. Дьомін акцентує увагу на методиці організації дослідницької діяльності дошкільників, що також може бути реалізовано у формі настільних ігор [4, с. 66]. Питання інтеграції ігрових підходів із STEM-освітою розглянуто в працях Т. Богдан та В. Коваль [1, с. 92]. У дослідженнях С. Стрілець наголошено на важливості застосування новітніх технологій в освітньому просторі, які можуть поєднуватися з традиційними іграми [8, с. 220]. Сучасні зарубіжні автори розкривають перспективи дистанційної та інноваційної освіти, де настільні й цифрові ігри стають потужним інструментом формування компетентностей [10, р. 110; 11, р. 46].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Попри значний інтерес дослідників до питання ігрової діяльності, проблема цілеспрямованого використання настільних ігор як засобу активізації пізнавальної діяльності саме у дошкільному віці залишається недостатньо розробленою. Недостатньо вивченим є також питання інтеграції настільних ігор у зміст освітніх програм дошкільного закладу освіти.

**Мета статті.** полягає у з'ясуванні потенціалу настільних ігор як педагогічного інструмента для стимулювання пізнавальної активності дітей дошкільного віку та підвищення результативності навчальної діяльності.

Методологія дослідження ґрунтується на аналізі науково-педагогічної літератури, узагальненні практичного досвіду вихователів, спостереженні за навчально-ігровою діяльністю дітей, а також використанні методів якісного аналізу для визначення ефективності настільних ігор у дошкільних закладах.

Наукова новизна роботи полягає у доведенні, що настільні ігри є не лише формою розваги, але й важливим освітнім ресурсом, який дозволяє інтегрувати гру у навчальний процес, формуючи в дітей такі ключові компетентності, як уміння працювати в команді, дотримуватися правил, приймати рішення, зосереджувати увагу та розвивати логічне мислення.

**Виклад основного матеріалу.** Настільні ігри є унікальним освітнім інструментом, адже вони поєднують розважальний та навчальний аспекти, що особливо важливо для дітей дошкільного віку. Вони дозволяють формувати у дітей уміння вирішувати проблемні ситуації, розвивати увагу й логічне мислення [2, с. 143]. Психологи, зокрема Л. Виготський, зазначають, що гра є провідною діяльністю дитини цього вікового періоду та визначає основні вектори її розвитку [3, с. 119]. Настільні ігри можуть застосовуватися як для засвоєння математичних понять, так і для розвитку мовлення та комунікативних навичок [5, с. 40].

Педагоги відзначають, що організоване використання настільних ігор сприяє підвищенню інтересу дітей до навчальної діяльності [9, с. 137]. Вони створюють умови для природної мотивації, коли результат навчання досягається ненав'язливо й у формі, привабливій для дитини [1, с. 91]. Дослідники також наголошують на значенні ігор для формування соціальних навичок, адже у процесі гри діти навчаються правилам спілкування, домовленостей та співпраці [6, с. 102].

Важливим аспектом настільних ігор є їхній вплив на розвиток уяви та креативності. Виконуючи ролі чи завдання, дитина моделює у власній свідомості нові образи, шукає нестандартні шляхи досягнення мети, що сприяє розвитку творчого мислення [2, с. 156]. Крім того, гра стимулює емоційну сферу: діти вчаться виражати власні почуття, контролювати емоції, співпереживати іншим. Це особливо важливо для дошкільного віку, коли закладаються основи емоційного інтелекту [3, с. 127].

Настільні ігри здатні виконувати й виховну функцію. У процесі гри дитина засвоює правила, вчиться їх дотримуватися, а також усвідомлює важливість чесності та справедливості [9, с. 142]. Ігрова діяльність допомагає формувати почуття відповідальності за власні дії та розвиває наполегливість у досягненні результату. Таким чином, настільні ігри можуть розглядатися як засіб не лише пізнавального, а й морального виховання.

У сучасній практиці настільні ігри інтегруються з інноваційними освітніми підходами, зокрема STEM-освітою, що дозволяє поєднувати науку, творчість і практичну діяльність [7, с. 723]. Вони можуть використовуватися для засвоєння базових понять з природничо-математичних дисциплін у доступній та захопливій формі. Наприклад, математичні ігри сприяють розвитку навичок рахунку, а сюжетні ігри з елементами дослідження

допомагають дитині усвідомити причинно-наслідкові зв'язки [5, с. 41].

Важливо зазначити, що настільні ігри виступають ефективним інструментом диференціації навчання. Вони дозволяють враховувати індивідуальні особливості дітей, їхні темпи розвитку та інтереси. Дитина, яка швидше засвоює матеріал, може виконувати додаткові завдання, тоді як інші діти мають можливість працювати у власному темпі без відчуття відставання [6, с. 103]. Це створює умови для інклюзивної освіти.

Ще однією важливою функцією настільних ігор є формування навичок співробітництва. Граючи в командні ігри, діти вчаться працювати разом, слухати одне одного, приймати колективні рішення [4, с. 78]. Такі уміння стають основою подальшої успішної соціалізації у школі.

У зарубіжних публікаціях акцентується увага на можливості використання настільних ігор у дистанційному та змішаному навчанні, що відкриває нові перспективи для української освіти [10, р. 113; 11, р. 48]. Проте у дошкільному закладі основне значення має безпосередня взаємодія, яка завдяки іграм стає живою та емоційно насиченою. Таким чином, настільні ігри можна розглядати як засіб гармонійного поєднання традиційних педагогічних технологій та сучасних підходів до навчання.

Для ефективного використання настільних ігор у закладі дошкільної освіти важливо створити відповідні педагогічні умови, які забезпечуватимуть їх максимальний розвивальний потенціал. Серед таких умов можна виділити наступні.

1. Цілеспрямоване включення настільних ігор у навчально-виховний процес – ігри мають бути не лише розвагою, а й органічною частиною освітньої діяльності, спрямованою на формування конкретних умінь і навичок [2, с. 152].

2. Врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, адже вибір ігор має відповідати рівню розвитку дошкільників, їхнім інтересам, пізнавальним потребам та можливостям [6, с. 103].

3. Наявність доступного ігрового куточка з різними настільними іграми сприяє розвитку самостійності, ініціативності та формуванню у дітей позитивного ставлення до пізнавальної діяльності [9, с. 140].

4. Педагогічний супровід гри, коли вихователь виступає не лише організатором, а й партнером у грі, допомагаючи дітям оволодівати новими знаннями, регулювати взаємодію та усвідомлювати результати [3, с. 127].

5. Інтеграція настільних ігор з іншими освітніми технологіями, зокрема використання елементів STEM-освіти, дослідницьких завдань чи мультимедійних матеріалів робить гру більш змістовною та цікавою [1, с. 92; 7, с. 724].

Таким чином, педагогічні умови створюють підґрунтя для того, щоб настільні ігри стали

ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності дітей.

**Висновки.** Настільні ігри є ефективним і багатофункціональним засобом активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Вони поєднують навчальний та ігровий аспекти, сприяють розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення та креативності. Ігри допомагають формувати соціальні навички, виховують відповідальність, чесність і наполегливість у досягненні мети. Використання настільних ігор у закладі дошкільної освіти дозволяє забезпечити позитивну мотивацію до навчання та формувати цілісний світогляд дитини.

Розширене застосування настільних ігор відкриває можливості для реалізації диференційованого та інклюзивного підходів в освітньому процесі. Вони сприяють гармонійному розвитку особистості, забезпечують інтеграцію знань з різних галузей та створюють умови для розвитку критичного і творчого мислення. Важливим є й емоційний аспект: гра робить навчання захопливим, наповнює його позитивними переживаннями та створює атмосферу довіри й співробітництва.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці спеціальних методик застосування настільних ігор у дошкільних закладах, інтеграції їх з інноваційними технологіями та STEM-освітою. Також потребують вивчення питання використання настільних ігор у змішаному та дистанційному форматах, що дозволить розширити їхні можливості у сучасному освітньому просторі.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богдан Т.М. Коваль В.О. Використання елементів STEM-освіти для формування позитивної мотивації учнів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогіка*. Випуск 29. Кам'янець-Подільський, 2023. С. 90–94.
2. Борисова Н. В. Пізнавальна діяльність у дошкільному навчальному закладі. Львів : Світ, 2018. 200 с.
3. Виготський Л. С. Психологія розвитку дитини. Київ: Освіта, 2006. 250 с.
4. Дьомін Г. О. Методика організації дослідницької діяльності дошкільників. Харків: Ранок, 2015. 120 с. .
5. Запороженко Т. П., Смоляр В. О. Роль дидактичної гри на уроках математики в новій українській школі. *Вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2023. Вип. 16. С. 37–42.
6. Кисла О. Ф., Кулажко М. А. Особливості адаптації дітей молодшого шкільного віку до умов освітньо-виховного простору. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 15. Т.1. С. 101–104.
7. Петренко С. М., Богдан Т. М., Мехед О. Б. Формування наукового світогляду на всіх рівнях освіти шляхом інтеграції природничо-математичних наук і STEM. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 11–16 грудня 2024 року).

Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 721–726.

8. Стрілець С. І. Новітні інформаційні технології (перспективи радикальних змін в освітньому просторі). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2011. С. 218–222.

9. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос. для студентів вищих пед. закладів освіти. Тернопіль : Навч. книга Богдан, 2013. 232 с.

10. Zaporozhchenko, T., Fonariuk, O., Popadych, O., Kliuieva, S., Ashikhmina, N., Kanibolotska, O. Distance

Education on the Basis of Innovative Technologies. Problems of the Primary School Teacher Training in Ukraine. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2022. 14(2), 102–117. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/569>

11. Zaporozhchenko, T., Turchyn, T., Marchuk, S., Boichuk, P., Shakotko, V., & Barulina, Y. On the Two Types of Resources for Innovative Primary School Teacher Training. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2022. 14(4), 40–53. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4/628>

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.09.2025

Дата публікації: 24.09.2025